

๖. ภควโต ปาทบัพปฏิภตติปัญหา ๒๖

พระราชชาตรัสว่า "พระผู้เป็นเจ้านาคเสน พระผู้เป็นเจ้าของกล่าวอยู่ว่า 'เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินอยู่ แผ่นดินใหญ่ไม่มีเจตนานี้ พื้นที่ลุ่มพุ่มขึ้น พื้นที่ดอนย่อมยุบลงเป็นประเทศเรียบราบเสมอกัน.' และกล่าวอยู่อีกว่า 'พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าอันสะกิดศิลากระทบแล้ว' ดังนี้. สะกิดศิลาที่ตกลงแล้วที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่กลับแล้วจากพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อเหตุไร? พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ถ้าว่าเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าดำเนินอยู่ แผ่นดินใหญ่ไม่มีเจตนานี้ ที่ลุ่มย่อมพุ่มขึ้น ที่ดอนย่อมยุบลง ถ้าอย่างนั้น คำที่ว่า 'พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันสะกิดศิลากระทบแล้ว, นั้นผิด. ถ้าว่าพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันสะกิดศิลากระทบแล้ว. ถ้าอย่างนั้น คำที่ว่า 'เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินอยู่ แผ่นดินใหญ่ที่ไม่มีเจตนานี้ พื้นที่ลุ่มพุ่มพุ่มขึ้น พื้นที่ดอนย่อมยุบลง' ดังนี้ แม่นั้นก็ผิด. ปัญหาแม่นี้สองเงื่อน มาถึงพระผู้เจ้าแล้วเป็นพระผู้เป็นเจ้าของให้แจ้งเกิด."

พระเถรเจ้าทูลว่า "ขอถวายพระพร เหตุนี้มีจริง: เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดำเนินอยู่ แผ่นดินใหญ่ที่ไม่มีเจตนานี้ พื้นที่ลุ่มพุ่มขึ้น พื้นที่ดอนยุบลง. และพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันสะกิดศิลากระทบแล้ว. ก็แหละสะกิดศิลานั้นมิได้ตกลงแล้วโดยธรรมดาของตน, สะกิดศิลานั้นตกลงแล้วด้วยความเพียรของพระเทวทัต."

ขอถวายพระพร พระเทวทัตผูกอาฆาตในพระผู้มีพระภาคเจ้าสิ้นแสนชาติทั้งหลายมาก, พระเทวทัตนั้นคิดจะให้ศิลาใหญ่มีขนาดเท่าเรือนยอดตกลงในเบื้องบนแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยอาฆาตนั้น, จึงปล่อยศิลานั้น, ครั้งนั้น ภูเขาทั้งหลายสองผุดขึ้นจากแผ่นดินแล้วรับศิลานั้นไว้, ครั้งนั้นกะเทาะแตกจากศิลาด้วยเขาทั้งหลายสองนั้นประหารกระทบกัน เมื่อจะตกลงโดยสถานใด หรือโดยสถานนั้น ไม่มีนิยาม จึงตกลงแล้วที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า."

ร. "พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ก็ภูเขาทั้งหลายสองรับศิลาแล้วอย่างไร แม้กะเทาะศิลาอันภูเขาทั้งหลายสอง พึงรับรองอย่างนั้น."

ถ. "ขอถวายพระพร แม้ของที่รับแล้วในโลกนี้บางสิ่ง ย่อมรั่วออกไหลออก เข้าถึงความสิ้นไป. เหมือนน้ำอันบุคคลเอาฝ่ามือรองไว้ ย่อมรั่วออกไหลออกได้ตามระวางแห่งนิ้วมือทั้งหลาย ย่อมถึงความสิ้นไปหมดไป, น้ำนมสด เปรียง น้ำผึ้ง เนยใส น้ำมัน รสปลา รสเนื้อ ละอย่าง ๆ บุคคลเอาฝ่ามือรองไว้ ย่อมรั่วย่อมไหลซึมซาบออกได้ ตามระวางนิ้วมือทั้งหลาย ฉะนั้น, ภูเขาทั้งสองที่เข้าไปเพื่อจะรับรองประหารกระทบศิลาที่กึ่งลงมา สะกิดแตกจากศิลาที่กึ่งลงมานั้น กระเด็นไปตกที่หลังพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฉะนั้น."

อีกอย่างหนึ่ง ทราบที่ละเอียดสุขุมเสมอด้วยละของธุลี บุคคลกำไว้แล้วด้วยกำมือ ย่อมรั่วไหลหมดสิ้นไป ฉนใด, ภูเขาทั้งหลายมารวมแล้วเพื่อจะรับศิลา นั้น กระทับกันกับศิลาที่กลิ้งมานั้น สะเกิดแตกแล้วแต่ศิลานั้น ตกไปไม่นิยมสถาน ตกลงแล้วที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฉนนั้น.

อีกประการหนึ่ง คำข่าวที่บุคคลในโลกนี้บางคนเปิบแล้ว เมล็ดข่าวที่ร่วงออกจากปากแล้ว ย่อมกระจัดกระจายเรียรายสูญไป ฉนใด. เมื่อภูเขาทั้งหลายสองมารวมกัน เพื่อจะรับศิลาที่กลิ้งลงมา นั้น ประหารกระทบศิลาที่กลิ้งลงมา สะเกิดแตกแต่ศิลานั้น กระเด็นไปตกที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฉนนั้น."

ร. "ยกไว้เกิด พระผู้เป็นเจ้า ข้อซึ่งภูเขาทั้งหลายรับศิลาที่กลิ้งลงมายกไว้เกิด, ครั้นเมื่อเป็นเช่นนั้น แม้สะเกิดก็ควรกระทำความเคารพในพระผู้มีพระภาคเจ้า เหมือนแผ่นดินใหญ่กระทำความเคารพฉะนั้น."

ร. "ขอถวายพระพร สภาสืบสองอย่างเหล่านี้ ย่อมไม่กระทำความเคารพ, สภาสืบสองอย่างนี้เป็นไหน? สภาสืบสองอย่าง คือบุคคลที่กำหนดแล้วไม่กระทำความเคารพด้วยอำนาจราคะ, บุคคลที่แค้นเคืองแล้ว ไม่กระทำความเคารพด้วยอำนาจโทสะ. บุคคลที่หลงแล้วไม่กระทำความเคารพด้วยอำนาจโมหะ, บุคคลที่ผู้อื่นยกย่องแล้วฟุ้งไปไม่กระทำความเคารพด้วยอำนาจมานะ, บุคคลไม่มีคุณพระรัตนตรัยในสันดาน คือ ไม่พิจารณาเห็นคุณพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ย่อมไม่กระทำ ความเคารพ ด้วยไม่มีคุณพิเศษ, บุคคลที่กระด้างดื้อขืนซึ่งย่อมไม่กระทำความเคารพ ด้วยความไม่มีธรรมเครื่องห้ามจะให้โอนอ่อน, บุคคลที่เลวย่อมไม่กระทำความเคารพ ด้วยความเป็นคนมีสภาพอันเลวทราม, บุคคลกระทำคำบังคับของท่านที่เป็นอิสสระ ย่อมไม่กระทำความเคารพ ด้วยความที่ตนไม่เป็นอิสสระ, บุคคลที่ไม่มีจาคะจิต ย่อมไม่กระทำความเคารพ ด้วยความเป็นคนตระหนี่, บุคคลอันใคร ๆ ให้ถึงทุกข์แล้ว ย่อมไม่กระทำความเคารพ ด้วยความเป็นผู้มุ่งจะตอบแทน ให้ผู้ให้ทุกข์แก้ตนนั้นถึงทุกข์บ้าง, บุคคลโลภแล้ว ย่อมไม่กระทำความเคารพ ด้วยความเป็นคนอันโลภครอบงำแล้ว, บุคคลมีวชวณชวายุประโยชน์ของตนอยู่ ย่อมไม่กระทำความเคารพ ด้วยมุ่งจะกระทำประโยชน์ให้สำเร็จ. สภาสืบสองอย่างเหล่านี้แล ย่อมไม่กระทำความเคารพ. ก็แหละสะเกิดศิลานั้นแตกแล้ว เพราะศิลาสามก่อนนั้นกระทบกัน ไม่ได้กระทำความกำหนดทิศ กระเด็นไปตกที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

อีกประการหนึ่ง ละของธุลีอันละเอียดสุขุม อันกำลังแห่งลมพัดหอบไปแล้ว ไม่กระทำความกำหนดทิศ กระจัดกระจายเรียรายไปฉนใด, สะเกิดศิลานั้นแตกแล้วเพราะศิลาสามก่อนกระทบกันมิได้ กระทำนิมิตในทิศ กระเด็นลอยไปตกที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฉนนั้น. ก็ถ้าว่าสะเกิดศิลานั้น ไม่กระเด็นออกไปต่างแต่ศิลานั้น, ภูเขาทั้งหลายพึงผุดขึ้นรับสะเกิดศิลาเมื่อนั้น. ก็สะเกิดศิลานั้นมิได้

ตั้งอยู่ที่พื้นดิน มิได้ตั้งอยู่ในอากาศ แดกแล้วด้วยเร็วแรงศิลาต่อศิลากระทบกันกระเด็นลอยไปตกที่
พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า.

อีกอย่างหนึ่ง เปรียบเหมือนใบไม้เก่า ๆ อันลมบ้าหมูหอบขึ้นไม่มีความกำหนดทิศ ย่อมตกลง
โดยสถานใดสถานหนึ่ง ฉนั้นใด, สะเก็ดศิลานั้นไม่มีความกำหนดทิศ ด้วยกำลังศิลาต่อศิลากระทบกัน
เมื่อจะตกสะเก็ดไปตกที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฉนั้นนั้นนั่นเทียวแล. เอกก็ สะเก็ดศิลานั้นตก
ลงที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อความที่พระเทวทัตผู้อกตัญญู เป็นคนกระด้างจะเสวยทุกข์."

ร. "พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ดีละ ข้อวิสัยนาบัญญัติอันสม
อย่างนั้น, ข้าพเจ้ายอมรับรองอย่างนั้น."